

світової педагогіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джуринский А.Н. История педагогики. — М., 2000.
2. Левківський М.В. Історія педагогіки — К., 2003.
3. Макаренко А.С. Избранные педагогические сочинения. В 2-х т. — Т.1. М., 1977.
4. Макаренко А.С. Избранные педагогические сочинения. В 2-х т. — Т.2. М., 1977.
5. Макаренко А.С. Педагогічна поема. — К., 1973.
6. Макаренко А.С. Флаги на башнях. — Грозний, 1955.
7. Федій О.А. Естетотерапія. — К., 2007.
8. Ярмаченко Н.Д. Педагогическая деятельность и творческое наследие А.С. Макаренко: Кн. для учителя. — К., 1989.

УДК 159.9:37.015.3:378

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ТА ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ У РОЗРІЗІ ІДЕОЛОГІЧНИХ ПОЗИЦІЙ

С.В. Яшник
(Київ)

Стаття містить теоретичне дослідження проблеми підготовки молоді до сімейного життя. Розглядається вплив динамічних змін у системі сексуально-еротичних цінностей на сучасні підходи статевого виховання.

Ключові слова: *статеве виховання, статева роль, сімейні стосунки, сексуальна поведінка.*

Статья содержит теоретическое исследование проблемы подготовки молодежи к семейной жизни. Рассматривается влияние динамических изменений в системе сексуально-эротических ценностей на современные подходы полового воспитания.

Ключевые слова: *половое воспитание, половая роль, семейные отношения, сексуальное поведение.*

The paper is dedicated to a theoretical investigation of youth (teenager) training (preparation) for family life. The influence of dynamic perturbations in sexual erotic values on the modern sexual education is considered.

Key words: *sexual education, sexual role, family relationship, sexual behavior.*

Залежність культури міжстатевих стосунків від комплексу культурних чинників, морально-етичних вимог, соціального ладу та політики, притаманних будь-якій історичній формації, призводить як до лібералізації, так і до жорсткого обмеження міжстатевих стосунків. Закономірним є те, що системи статевих культур різних суспільств відрізняються і перебувають у постійному розвитку. Це дозволяє розглянути питання про цілеспрямований вплив на процес виховання культури міжстатевих стосунків вимог сьогодення, котрі диктуються історичним та суспільним розвитком.

Антисексуальні настанови останніх десятиріч призвели до втрати делікатності та витонченості в міжстатевих стосунках сучасної молоді, тому особливої актуальності набула проблема статевого виховання. К. Нельсон указує, що причиною “конфлікту” доцільності статевого виховання є переважно ідеологічна та суспільно-політична позиція, що ґрунтується на боротьбі різних моральних установок [9].

Велике значення в розвитку статевого виховання та підготовки молоді до сімейного життя відіграла антисексуальна політика радянського уряду, яка призвела до деградації культури міжстатевих стосунків. Умовно в цьому процесі І. Кон виділив такі етапи:

Перший етап (1917–1930 рр.) – пов’язаний з трансформацією сімейно-шлюбних стосунків, соціальною емансипацією жіночого населення, послабленням інституту шлюбу, що спричинило лібералізацію статевої моралі, нормативної невизначеності та двозначності стосовно сексуальності.

Другий етап (1930–1956 рр.) характеризував тоталітаризм: курс на зміцнення шлюбу й сім’ї командно-адміністративними методами, встановлення тоталітарного контролю над особистістю, придушення сексуальності, ліквідація сексуальної культури.

Третій етап (1956–1986 рр.) визначав авторитаризм: перехід від командно-адміністративних методів захисту шлюбу, сім’ї до морально-адміністративних та від прямого заперечення сексуальності до її врегулювання; спроба медикалізації та педагогізації сексуальності.

Четвертий етап (з 1987–1991 рр.) – зняття заборони на сексуальні стосунки та їх визнання; аномія та моральна паніка; політизація, вульгаризація, комерціалізація та американізація радянської сексуальності; спроби відродження сексуальної культури й нова хвиля сексофобії [5].

І. Ковальова розвиток сімейно-шлюбних відносин в період існування радянського суспільства характеризує як насильницькі і непослідовні дії з боку політичних, ідеологічних і правових структур, а також вказує на відсутність комплексної науково-обґрунтованої, системної програми взаємодії політичних структур та сімейних стосунків. Звичайно, такий тиск держави на міжстатеві взаємини спричинив негативні наслідки. Як відмічає О. Чорний, по-перше, поряд із скаліченими долями, система виховала рабську психологію у своїх громадян, тому так легко була нав’язана агресивно-міщанська мораль, яка була далека від духовної культури. Сімейні взаємини стали характеризуватися відчуженістю та нещирістю стосунків, внаслідок чого змінився і морально-психологічний клімат сім’ї.

По-друге, під тиском бюрократичних систем руйнувався інтелектуальний світ людини. Масові політичні репресії, вимушена еміграція були частиною тих чинників, що обумовлювали інтелектуальне виродження нації. Але, перш за все, руйнувалася структура родини, що позначалося на відтворенні населення і на виховній функції сім’ї.

По-третє, ідеологічні кліше наклали свій відбиток на створення перекручених статевих стереотипів жіночності, мужності, ролі і змісту родинного виховання.

По-четверте, непослідовність сімейно-шлюбної політики, яку запроваджував радянський уряд, спричинила появу недовіри та поглиблення конфліктів між поколіннями [14]/

На думку М. Шиміна, цей феномен відчуження призвів до зміни моделі поведінки подружжя у сім'ї. Типовим став дефіцит відвертості, довіри, тобто зникли ті елементи, що були етнічно притаманні українській родині [15].

Хоча теорія моральної підготовки молоді до шлюбу розвивалася в різні періоди з неоднаковим ступенем інтенсивності, вітчизняна школа ніколи не обходила цих проблем. В основному, навчально-виховний процес реалізував статево-рольову парадигму соціалізації молоді. Різнилися і підходи щодо формування майбутнього сім'янина. Так, у 1917–1931 рр. вони базувались на концептуальних положеннях ленінських учень про комуністичну мораль на основі соціалістичної ідеології та культури, що визначали уявлення про сім'ю нового суспільства в працях Н. Крупської, А. Луначарського.

П. Блонський зазначав, що у вітчизняному просторі дослідження міжстатевих стосунків проводились переважно в руслі міжособистісного спілкування та психології сім'ї. Його критику викликав той факт, що психолого-педагогічна наука тривалий час ігнорувала дитячу сексуальність або давала їй хибну інтерпретацією, що формувало сексуальну нейтральність дитини, або навпаки створювало міф про дитину-еротомана. Заслуга П. Блонського полягала в дослідженні становлення дитячої сексуальності, обґрунтуванні зв'язку сексуального й еротичного розвитку дитини. Основу виховання адекватної сексуальної поведінки дитини вчений вбачав у необхідності формування відчуття статевої належності, гетеростатевої спрямованості, умінні аналізувати сексуальні символи тощо [1].

У довоєнні та післявоєнні роки почали активно формуватись основні напрямки діяльності школи щодо моральної підготовки молоді до сімейного життя (поняття про кохання, сімейно-шлюбні стосунки, розвиток почуття дружби та колективізму). При цьому підходи на основі ідеологічних концептів та ідейності все ще зберігались, а знання про шлюбно-сімейні стосунки не пов'язувались із життям.

На цьому етапі значний внесок у розвиток педагогічної науки стосовно виховання міжстатевої культури юнаків і дівчат зробив А. Макаренко, який у «Книзі для батьків» та «Методиці виховної роботи» відстоював ідею моральної статевої просвіти на ґрунті єдності сімейних і суспільних інтересів, формування честі й гідності юнаків і дівчат, взаємної поваги і дружби, вольових якостей, тобто уміння спинитись, опанувати себе. На думку педагога, потрібно виховувати, з одного боку, почуття любові – відверте, щире від душі, а з іншого боку, – стриманість, щоб любов не підмінювалась зовнішньою формою [6; 7].

А. Макаренко звертав увагу на виховання глибокої поваги до жінки: «... той, хто здатний ставитись до жінки спрощено і з безсоромним цинізмом, не заслуговує довір'я як громадянин: його ставлення до загальної справи буде теж цинічним, йому не можна довіряти до кінця» [8, с. 247]. Вчений справедливо відмічав, що «питання про статево виховання стає важливим лише тоді,

коли його розглядають окремо і коли йому надають надто велике значення...» [8, с. 406]. Правильне статеве виховання, на думку А. Макаренка, досягається на кожному кроці, якщо в сім'ї добре організоване життя, якщо стосунки між юнаком і дівчиною засновані на моральних засадах та вмінні планувати своє майбутнє.

Подальший розвиток статевого виховання пов'язаний з іменем В. Сухомлинського: «Книга про любов», «Моральні заповіді дитинства і юності», «Листи до сина» значною мірою актуалізували проблему підготовки молодих людей до подружнього життя. Сутність міжстатевих стосунків видатний український педагог пов'язував із вихованням у молоді глибокої поваги й любові до матері, батька; правильним розумінням ролі сім'ї в суспільстві; вихованням культури почуттів, моральних ідеалів, переконань та оволодінням позитивним досвідом моральних стосунків між представниками протилежних статей [11; 13]. Учений наголошував, що в основі міжстатевих стосунків лежать духовно-психологічна та морально-естетична складова, а найвища цінність кохання в інтелектуальному, естетичному взаємовідкритті та взаємозбагаченні [10]. Водночас педагог наголошував на ідеї рівності статей, побудові педагогічного процесу на засадах егалітарності та подоланні педагогами статевих стереотипів [12].

Трансформації проходили і в більш пізні часи. Починаючи з 90-х років сім'я опинилася в епіцентрі подій, оскільки найпершою зазнала стрімкого погіршення соціально-економічних умов життя. Часовий проміжок між 1988 1993 рр вважається періодом назріваючої кризи сім'ї, зумовлений кризою статевих ролей. Саме в цей час стало питання про виживання сім'ї як соціального інституту. Особливості диференціації статевих ролей виходили з потреби «повернути жінку в сім'ю». Ця позиція мала на меті вирішити одночасно низку проблем: зменшення частки жіночої праці, що було доцільним в умовах безробіття; збереження традиційної чоловічої ролі — основного годувальника. Жіночі гендерні ролі також змінювались, оскільки жінка прагнула відійти від спадщини радянської емансипації.

Сучасні міжстатеві взаємини знаходяться на стадії трансформації: уявлення про ідеальні міжстатеві стосунки в сім'ї тільки формуються; молоде покоління прогнозує створення власних сімей егалітарного типу; виросла кількість прихильників сім'ї традиційного типу; немає чіткості у диференціації статевих ролей у сім'ях егалітарного й традиційного типів. Тому сучасну сім'ю можна відносити до перехідного типу, де пріоритети подружжя визначаються особистісними взаєминами партнерів [2].

За останні десятиріччя крім докорінних перетворень у сфері статевих ролей відбулися значні зміни і в сексуально-еротичних цінностях:

- відокремлення сексуальної та репродуктивної поведінки;
- ранній дебют статевого життя;
- соціальне та моральне прийняття дошлюбної сексуальності та незареєстрованих шлюбів;
- «подвійного стандарту», який регулює сексуальну поведінку чоловіків і жінок;

- визнання сексуального задоволення одним із головних чинників міцності шлюбу;
- ресексуалізація жінок, яких вікторіанська мораль тривалий час вважала асексуальними;
- звуження сфери забороненого та зростання інтересу суспільства до еротики;
- зростання терпимості до варіативних та девіантних форм сексуальності;
- збільшення розриву між поколіннями щодо сексуальних установок [4].

Динамічні перетворення у системі статевих ролей та сексуально-еротичних цінностях сприяли і зміні сучасних підходів до статевого виховання. Вони здебільшого характеризуються переходом від класичної моделі (обмеження сексуальним вихованням) до широкої версії підготовки молоді до сімейного життя. Так, використанню підходів ціннісного ставлення до здоров'я, що сприяють формуванню в молоді мотиваційної й смислової сфери сексуальності та пізнанню власних сексуальних (фізіологічних і психологічних) особливостей, аналізу проблем, пов'язаних із розумінням особливостей статевої поведінки та міжстатевих стосунків присвячені роботи А. Добровича, Ю. Орлова. У цей період розробляються і впроваджуються принципи гендерної освіти (Л. Бут, О. Луценко, Н. Гордонова, Л. Кобилянська, Н. Чухим); програми підготовки молоді до сімейного життя (Т. Демидова, І. Шалімова); підготовки вчителів до здійснення статевого виховання (О. Главацька, Т. Буленко, Л. Булатова, Н. Гордонова); обґрунтовується використання засобів мистецтва у статево-вихованні (І. Мезера) тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блонский П.П. Очерки детской сексуальности // Избранные педагогические и психологические сочинения: В 2 т. – Т. 1: Учебно-воспитательная работа в школе. – М., 1979.
2. Ельникова Г.А. Трансформация гендерных отношений в российской семье в переходный период // Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Київ, 5-7 грудня 2002 р.). – К., 2002.
3. Ковальова І.Л. Існування сім'ї як форми культурної реальності: Дис. ... канд. філос. наук. – К., 1997.
4. Кон И.С. Подростковая сексуальность на пороге XXI века. Социально-педагогический анализ. – Дубна, 2001.
5. Кон И.С. Сексуальная культура в России: клубничка на березке. – М., 1997.
6. Макаренко А.С. Книга для родителей. – М., 1986.
7. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. – К., 1990.
8. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8 т. – Т. 4. / Сост. Л.Ю. Гордин, А.А. Фролов. – М., – 1984.
9. Нельсон К.Л. Конфликт по поводу полового воспитания // Сексология / Под науч. ред. Д.Н. Исаева. – С. Пб., 2001. – С. 464 – 475.

10. Сухомлинский В.А. Письма к сыну. – М., 1979.
11. Сухомлинський В.А. Книга о любви. – М., 1983.
12. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п'яти томах. – К., 1976-1978.
13. Сухомлинський В.О. Моральні заповіді дитинства і юності. – К., 1966.
14. Чорний О.О. Динаміка функціонування сучасної сім'ї як соціального інституту. – К., 1993.
15. Шимин Н.Д. Противоречие между семьей и социальной средой // Социально-политические науки. – 1990. – №6. – С. 18 –24.

УДК 371.217.3

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЦЕНТР ЯК УМОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ

Т.С.Ціпан
(Рівне)

У статті на основі аналізу елементів педагогічного досвіду А.С.Макаренка робиться спроба висвітлити проблему громадянського виховання підлітків в умовах діяльності соціально-педагогічного центру за місцем проживання.

Ключові слова: соціально-педагогічний центр, дитячо-юнацькі об'єднання, громадянське виховання, різновікові об'єднання, зона дії дитячо-юнацького об'єднання.

В статті на основі аналізу елементів досвіду А.С.Макаренка робиться спроба розкрити проблему громадянського виховання підлітків в умовах діяльності соціально-педагогічного центру за місцем проживання.

Ключевые слова: социально-педагогический центр, детско-юношеское объединение, гражданское воспитание, разновозрастные объединения, зона действия детско-юношеских объединений.

The article deals with the problem of civic education in the conditions of activity the socio-pedagogical centre in the place of residence in the context of A.S.Makarenko's progressive methods.

Key words: socio-pedagogical centre, children's associations, civic education, associations of different ages, the territory of activity the children's associations.

Постановка проблеми. Завдання громадянського і соціального становлення дитини є важливим для будь-якої держави. Особливо це має велике значення для нашого суспільства в період переорієнтації цінностей, які суттєво впливають на процес формування соціального досвіду у дітей, підлітків і молоді. Від того, які громадянські якості будуть сформовані у молоді сьогодні, від того, наскільки молоді люди будуть готові до нового типу соціальних відносин, залежить шлях розвитку нашого суспільства і в даний час, і в майбутньому.

Поруч з умовами у вихованні громадянина важливу роль відіграє вік. Категорія підлітків є найбільш сенситивна для формування громадянськості, тому що психологічні дослідження Л.Божович, Л.Виготського, І.Кона,